

Múzeá a OPIS – podpora digitalizácie kultúrneho dedičstva a jeho online sprístupnenie v rámci Európy (EUROPEANA)

Mgr. Erik Kriššák
Ministerstvo kultúry SR

Je to už viac ako dva roky, čo bol definitívne schválený Operačný program Informatizácia spoločnosti (ďalej OPIS), ktorého súčasťou je prioritná os č. 2 „Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry“ (ďalej PO2). Tých niekoľko strán, ktoré sú jej venované, za ten čas pozná naspamäť asi každý, kto sa o túto problematiku zaujíma. V stručnosti, hlavnými oblasťami prioritnej osi č. 2 sú podpora infraštruktúry a tvorba digitálneho obsahu so všetkým, čo s tým súvisí. Prichádza čas, kedy sa z prípravnej fázy, vymedzenej predovšetkým vypracovaním štúdie uskutočniteľnosti a nastavením riadiacich a kontrolných mechanizmov, dostávame do fázy implementácie. Pretože ide o finančné zdroje z Európskej únie, je samozrejmé, že nie je možné oddeliť tvorbu digitálneho kultúrneho obsahu od európskych iniciatív o jeho sprístupnenie.

Vývoj OPIS

OPIS bol schválený 17.9.2007. Nasledujúce dva roky sa nečakalo so založenými rukami. Riadiacim orgánom (ďalej RO) bol od začiatku Úrad vlády SR (ďalej ÚV SR), pričom Ministerstvo financií SR (ďalej MF SR) plnilo funkciu Sprostredkovateľského orgánu pod Riadiacim orgánom (ďalej SORO). Ministerstvo kultúry SR (ďalej MK SR) malo plniť funkciu odborného garanta pre prioritnú os č. 2. Už v roku 2008 sa ukázalo, že tento model je neudržateľný, aj napriek uzatvoreniu Zmluvy o budúcich zmluvách medzi MK SR a MF SR a Zmluvy o spolupráci pri implementácii PO2 v rámci OPIS medzi MK SR a MF SR. Na konci roku 2008, po prerokovaní Radou ministra kultúry pre informatizáciu a digitalizáciu, bola na porade vedenia MK SR dňa 18.12.2008 schválená Stratégia MK SR v oblasti rozvoja fondových a pamäťových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry v rezorte kultúry. V roku 2009 bolo Uznesením vlády č. 74/2009 k návrhu zriadenia sprostredkovateľského orgánu pod riadiacim orgánom pre prioritnú os 2 - Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry - operačného programu Informatizácia spoločnosti na Ministerstve kultúry SR schválené zriadenie MK SR ako SORO pre OPIS PO2. Uznesenie bolo splnené 13.2.2009 podpísaním Zmluvy o delegovaní právomocí z RO na SORO pre OPIS medzi MK SR a ÚV SR v zmysle uznesenia vlády.

Štúdia uskutočniteľnosti

Dňa 18.09.2008 bola podpísaná zmluva medzi ÚV SR a spracovateľmi štúdie uskutočniteľnosti na vypracovanie spomínanej štúdie pre OPIS PO2. Štúdia je nevyhnutnou podmienkou pre implementáciu OPIS PO2 a vyhlasovanie výziev pre predkladanie projektov. Jej vypracovanie bolo časovo ohraničené jedným rokom. Výstupy štúdie realizovateľnosti sú v súčasnosti pripomienkované a v dohľadnej dobe by mali byť zverejnené.

Už teraz sa dá konštatovať, že štúdia poňala realizáciu cieľov OPIS PO2 z pohľadu digitalizovania rôznych druhov objektov nezávisle od inštitucionálneho vymedzenia a, v podstate, aj od typov zbierok. Či je to dobre alebo zle, ukáže čas, podstatné je, že výkon digitalizácie budú zabezpečovať

digitalizačné pracoviská. Dôvodom, prečo je taký veľký dôraz kladený na digitalizáciu, je to, že kultúrne dedičstvo má byť sprístupnené online na európskej úrovni. Štúdiá charakterizujú zámery a dosiahnuté výsledky pri budovaní európskeho kultúrneho portálu Europeana. Samotný OPIS podmieňuje aktivity v rámci PO2 nadväznosťou v európskom kontexte. Pre múzeá je zaujímavý národný projekt „Digitalizácia hnuťelných trojrozmerných kultúrnych objektov a konzervátorské a reštaurátorské práce.“ Realizátorom projektu bude Múzeum SNP v Banskej Bystrici ako digitalizačné pracovisko, odborným garantom bude Slovenské národné múzeum. V rámci projektu budú aj partneri mimo rezortu kultúry. Vzhľadom na to, že ešte nebola štúdiá oficiálne zverejnená, je možné o počte zdigitalizovaných objektov a finančných stropoch projektu iba špekulovať, určite sa však budeme pohybovať v objemoch nad 20 mil. Eur a okolo milióna objektov.

Europeana

V roku 2005 sa idea vytvorenia európskej digitálnej knižnice, ktorá by sprístupnila európske zdroje a výsledky vedeckej činnosti širokej verejnosti, stala realitou. Prostredníctvom rôznych programov a grantov sa realizovalo niekoľko projektov, ktoré napokon 20.10.2008 vyústili do spustenia prototypu Europeana.eu. Europeanu zabezpečuje Holandská národná knižnica a dozerá naň nadácia EDL Foundation. Kým na začiatku boli partnermi, okrem rôznych technologických firiem, iba knižnice, postupne rozsah prispievateľov narastal a momentálne je cieľom sprístupňovať obsah knižníc, galérií, múzeí a audiovizuálnych zbierok verejnosti z jedného prístupného bodu v rôznych jazykoch. Aj to viedlo k zmene názvu (pôvodne Európska digitálna knižnica EDLnet) na Europeana. Rovnako sa postupne mení aj filozofia získavania obsahu, respektíve zberu metadát. V podstate každá organizácia sa mohla a môže pripojiť k Europeane priamo, ak spĺňa technologické podmienky, medzinárodné štandardy a ďalšie náležitosti, ktoré sú k tomu potrebné. Avšak ukazuje sa, že bez integrácie nie je možné takéto veľké množstvá dáť zmysluplne manažovať, takže sa začína presadzovať idea vytvárania sektorových koordinátorov, ktorí zo svojej úrovne zabezpečia jednotu dát za svoj sektor a tie sprístupnia pre Europeanu. Týmto smerom sa ubera aj filozofia národných projektov v rámci OPIS PO2 a Slovenské národné múzeum prostredníctvom CEMUZU a ESEZU.

Podstatné je, že aj ďalší vývoj a rast Europeany sa realizuje prostredníctvom projektov podporovaných z programov ako eContent plus (a jeho nástupca CIP). V nich má svoje zastúpenie aj Slovenská republika. Kým v minulosti sa do tohto procesu zapájala predovšetkým Slovenská národná knižnica (EDLnet), v súčasnosti sa v projektoch vyskytujú aj ďalšie kultúrne organizácie. Pre múzeá je zaujímavé, že Slovenské národné múzeum sa stalo partnerom projektu EuropeanaLocal. Cieľom projektu je vytvorenie siete partnerov, ktorí si v rámci projektu vymieňajú skúsenosti a prezentujú najlepšie príklady praxe v danej oblasti (Best Practice Network). Zámerom projektu je zlepšiť interoperabilitu digitálneho obsahu v zbierkach regionálnych a lokálnych inštitúcií a spraviť ho prístupným cez Europeanu a pre iné služby. Druhým projektom, v ktorom je Slovenské národné múzeum v pozícii asociovaného partnera, je Athena. Jeho cieľom je vytvorenie siete partnerov, ktorí si v rámci projektu vymieňajú skúsenosti a prezentujú najlepšie príklady praxe v danej oblasti (Best Practice Network). Zámerom projektu je využitie spolupráce siete ministerstiev, ktorá existuje od roku 2001 (projekt MINERVA), na zapojenie múzeí a iných inštitúcií do snáh o budovanie Europeany.

Záver

Štrukturálne fondy v programovom období 2007 - 2013 poskytujú prostredníctvom OPIS PO2 jedinečnú možnosť naštartovať komplexnú digitalizáciu vymedzenú v širšom zmysle, než je iba fyzická digitalizácia kultúrnych objektov. Je to možnosť a príležitosť ku komplexnému vybudovaniu infraštruktúry schopnej uchovávať, spravovať a sprístupňovať kultúrne dedičstvo Slovenska prostredníctvom internetu. Zároveň je to šanca na zlepšenie práce odborníkov, ktorí s týmito zdigitalizovanými objektmi pracujú. Netreba pripomínať, že hoci sú štrukturálne fondy doplnkové finančné zdroje, objem financií, ktorý je v nich k dispozícii, prevyšuje aj tie najoptimistickejšie rozpočty zo štátnych peňazí. Na svete neexistuje porovnateľný príklad vynaloženia takých vysokých finančných zdrojov na digitalizáciu múzejných zbierok, a preto ide o jedinečnú príležitosť nadobudnúť nielen skúsenosti, ale aj marketingové prvenstvo v prezentácii niečoho, o čom v súčasnosti všetci snívajú, ale niet zdrojov. Správne nastavený systém a úspešné čerpanie eurofondov otvorí cestu k ďalším finančným zdrojom určeným na digitalizáciu. Odborný rast, ktorý tento proces obsahuje, je jedinečný aj v rámci Európy, či sveta. Prezentácia výsledkov pozdvihne nielen odbornú prestíž, ale aj povedomie o Slovensku. Možnosti v rámci vzdelávacích, vedeckých a odborných aktivít ani nie je možné taxatívne uviesť.

Čo sa múzeí týka, vzhľadom na to, že najneskôr v polovici roka 2010 sa bude musieť projekt z OPIS začať realizovať, už teraz je potrebné sa pripraviť. Aby takýto veľký projekt mohol byť úspešný, je nevyhnutné zabezpečiť koordináciu procesov tak, aby bolo možné navrhnuť a realizovať jednotlivé procesy, ktoré zahŕňajú manipuláciu so zbierkovými predmetmi, logistiku, personálne, technologické zdroje a ďalšie organizačné otázky.

V neposlednom rade, múzejné zbierky majú jedinečnú príležitosť stať sa súčasťou Europeany. Pretože Slovenské národné múzeum má plniť úlohu sektorového agregátora a je partnerom v projektoch podporujúcich dodávanie obsahu do Europeany (EuropeanaLocal, Athena), musí nájsť spôsob, ako zapojiť do tohto procesu čo najviac múzeí. Vzájomný dialóg je nevyhnutnou podmienkou k úspechu, avšak nastáva čas, keď je potrebné prijímať rozhodnutia a začať konať. Nekonečné diskusie je možné premeniť na skutky a inú možnosť, ako to, že sa to podarí, dúfajme, ani nie je.

Bibliografia

- ATHENA. Rím : Athena, 2009. Dostupné na internete: <<http://www.athenaeurope.org/index.php?en/1/home>>.
- EUROPEANA. Netherlands : NL, 2008. Dostupné na internete: <<http://www.europeana.eu/portal/index.html>>.
- EUROPEANALOCAL. [S.l.] : [s.n.], 2008. Dostupné na internete: <<http://www.europeanalocal.eu/>>.
- MINISTERSTVO kultúry SR. *Štrukturálne fondy EÚ*. Bratislava : MK SR, 2009. Dostupné na internete: <<http://www.culture.gov.sk/ministerstvo/strukturálne-fondy-eu>>.
- SLOVENSKÁ národná knižnica. *EDLnet*. Martin : SNK, 2007. Dostupné na internete: <http://www.snk.sk/?europska_digitalna_kniznica_EDLnet>.
- ÚRAD vlády SR. *Operačný program Informatizácia spoločnosti*. Bratislava : ÚV SR, 2009. Dostupné na internete: <<http://www.opis.gov.sk/>>.
- SLOVENSKÉ národné múzeum. Centrálna evidencia múzejných zbierok a informačné technológie v múzeu. Bratislava : SNM, [2009]. Dostupné na internete: <http://www.snm.sk/cemuz_/>.